

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

УДК 343.9

DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2024.4/14>

Куликович А.Ю.

кандидат юридичних наук

КРИМІНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ПРО БОРТЬБУ З КУЛЬТАМИ У КИТАЇ

У науковій статті досліджується кримінальне законодавство Китайської Народної Республіки, спрямоване на боротьбу з культовою діяльністю, що становить загрозу для суспільного порядку та державної стабільності. Проаналізовано історичний контекст виникнення цього законодавства, основні нормативні акти, а також практику їх застосування у сучасному Китаї. Особлива увага приділена положенням, що передбачають суворі покарання для лідерів культів та активних учасників, а також механізмам пом'якшення або звільнення від відповідальності осіб, які добровільно відмовляються від участі в таких організаціях. У статті також аналізується структура та зміст основних нормативно-правових актів, таких як Закон про національну безпеку, Кримінальний кодекс КНР, а також численні підзаконні акти, що регулюють боротьбу з релігійними культурами. Досліджується практика правозастосування цих норм, включаючи відомі судові справи та методи слідчих органів, які використовуються для припинення діяльності культів. Крім того, автор акцентує увагу на соціально-правових наслідках реалізації антикультового законодавства, зокрема на питаннях дотримання прав людини в умовах боротьби з релігійним екстремізмом. У статті розглядаються можливі ризики зловживання кримінальним законодавством у контексті політичних репресій і обмеження свободи релігії, а також аналізується роль міжнародного співтовариства у контролі за дотриманням прав людини в КНР. Автором висвітлено ефективність цих правових заходів у боротьбі з релігійними культурами, їхню роль у підтриманні соціальної гармонії, а також ризики, пов'язані з можливим порушенням прав людини, особливо у контексті свободи віросповідання. Зроблено висновок, що китайський підхід до боротьби з культурами демонструє жорсткість і всеосяжність державної політики, однак потребує дотримання міжнародних стандартів захисту прав і свобод громадян.

Ключові слова: релігійні культури, кримінальні правопорушення, кримінальне законодавство, імплементація законів, Кримінальний кодекс, окультні злочини.

Постановка проблеми. Злочинність, пов'язана з релігійними культурами, є однією з найгостріших і найменш досліджених проблем у сучасному кримінальному праві. У той час як більшість демократичних держав намагаються зрівноважувати право на свободу віросповідання з необхідністю захисту громадян від злочинних дій, пов'язаних з культовою діяльністю, Китайська Народна Республіка обрала жорсткий підхід до боротьби з релігійними культурами, які вважаються загрозою для національної безпеки та соціального порядку. Ця проблема набуває особливого значення в умовах сучасного Китаю, де державна політика спрямована на забезпе-

чення тотального контролю над релігійними рухами та їх діяльністю. Незважаючи на те, що державні заходи з боротьби з культурами дозволяють знижувати рівень злочинності та забезпечувати суспільну стабільність, вони також піддаються критиці за можливе порушення прав людини, зокрема права на свободу віросповідання [6, с. 13]. На цьому тлі виникає необхідність у глибокому аналізі кримінального законодавства КНР щодо боротьби з релігійними культурами, зокрема його історичного розвитку, правових засад, практики правозастосування та соціально-правових наслідків. Дослідження цієї теми є вкрай актуальним не лише для китай-

ського суспільства, але й для міжнародного співтовариства, оскільки воно дозволяє зрозуміти, як жорстке законодавче регулювання може впливати на права людини і як імплементація законів допоможе запобігти поширенню незаконних дій з боку релігійних культів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На науковому рівні кримінальне законодавство щодо боротьби з кльотами та їх діяльністю досліджували багато видатних українських вчених, зокрема: Г.П. Байдако, О.В. Старков, С.С. Вітвічка, Л.Д. Башкатов, В.В. Гринько, Є.В. Ліхштейн, В.М. Петренко, Г.С. Касторский, Б.В. Яцеленко, Савонюк Р.Ю., Палій М.В. та інші. У зарубіжній криминологічній науці ця тема була досліджена Дж. Хорганом, М.Т. Сінгером, С.А. Райтом, Р.Дж. Ліфтоном, Р. Борумом, М. Сейджменом, Дж.М. Постом та інш. Останні дослідження і публікації свідчать про те, що антикульотве законодавство Китаю перебуває в постійному процесі вдосконалення, і існує активний дискурс щодо його ефективності та впливу на права людини. Важливими напрямками є аналіз практичної реалізації закону, соціально-політичних наслідків і міжнародної реакції, що дозволяє краще зрозуміти складні аспекти боротьби з релігійними кльотами в Китаї.

Постановка завдання. Метою є комплексний аналіз кримінального законодавства Китайської Народної Республіки, що регулює боротьбу з релігійними кльотами, зокрема сектою Фалуньгун.

Виклад основного матеріалу. Постійний комітет Всекитайських зборів народних представників (ВЗНП) 30 жовтня 1999 року видав антикульотвий закон, спрямований на запобігання і боротьбу з такими кльотами, як нині заборонена секта Фалуньгун. Рішення про заборону і покарання Фалуньгун та інших культів було прийнято на 12-й сесії 9-го Постійного комітету ВЗНП.

У ньому міститься заклик до судів, прокуратури, поліції та адміністративних судових органів бути в повній бойовій готовності до кульотової діяльності і суворо присікти її відповідно до закону. Кульотові організації, які руйнують нормальний соціальний порядок і стабільність через незаконні збори, призводять до смертей, згвалтувань жінок і шахрайства з грошима, повинні бути суворо покарані, говориться в рішенні. У ньому також підкреслюється, що ошуканих послідовників і практиків слід відрізняти від лідерів культу. Місцеві органи влади просять вживати необхідних заходів для просвіти ошуканих, покаравши при цьому невелику кількість лідерів сект і тих, хто вчинив злочини.

Релігійний культ є проблемою, з якою стикаються уряди багатьох країн світу [7, с. 5]. За останні кілька років у Китаї з'явилася низка культових організацій, таких як Фалуньгун і Чжу Шен Цзяо (або головний бог), які завдають шкоди соціальному порядку і стабільності.

Існує безліч доказів того, що Фалуньгун не є звичайною незаконною організацією, а насправді кульотом. Відмінною рисою культу є його ієрархічна структура, завдяки якій його члени строго дотримуються вказівок свого старшого члена і готові пожертвувати собою заради духовного лідера [4, с. 12]. Так, Лі Хунчжі, засновник культу Фалуньгун, вимагає, щоб його учні думали, діяли і навіть віддавали своє життя за його наказом. Члени культу піддаються систематичній формі контролю свідомості, і Фалуньгун не є винятком. Лі спокушає своїх учнів приманкою фізичної підготовки, промиває мізки своїм послідовникам своїми еретичними ідеями і залякує практикуючих Фалуньгун своїми «надздібностями».

Щоб зібрати більше прихильників до своєї пастви, Лі сфабрикував еретичні ідеї, такі як теорія «судного дня» та віра в те, що Земля вибухне, щоб налякати своїх учнів, щоб вони беззаперечно виконували його вказівки. За його словами тільки він може відстрочити вибух Землі, тільки він може допомогти практикуючим Фалуньгун потрапити на небеса, і тільки Фалунь Дафа може врятувати всіх людей. Неповна статистика вказує на те, що понад 1400 людей по всьому Китаю загинули в результаті практики Фалуньгун, а сотні інших зазнали психологічного стресу. Організація Фалуньгун збирала гроші зі своїх послідовників за допомогою незаконної публікації та продажу книг, фотографій, відео- та аудіокасет, а також інших форм комунікації, які поширювали ідеї Лі. Лі та інші основні члени організації розбагатіли завдяки експлуатації багатства і праці практикуючих Фалуньгун, а також ухиленню від сплати податків.

Фалуньгун також є жорстко організованим кульотом. Її вищим органом у Китаї є Дослідницьке товариство Фалунь Дафа (FDRS) у Пекіні. У рамках ФДРС налічується 39 загальних станцій, 1900 навчальних центрів і 28 263 тренувальних центри, які контролюють загалом 2,1 мільйона практикуючих.

У серпні 1996 року Лі наказав своїм послідовникам оточити газету «Гуанмін дейлі», Фалуньгун провів 78 незаконних демонстрацій, у кожній з яких взяли участь понад 300 осіб. Тисячі послідовників зібралися біля Чжуннань-

хая, комплексу, в якому знаходиться Центральний комітет Комуністичної партії, 25 квітня цього року, що стало найбільшим порушенням закону.

Незважаючи на те, що Фалуньгун в Гонконзі є легальною організацією, він заборонений і переслідується в решті Китаю. Однак союзники Пекіна в Гонконзі тиснуть на владу країни, щоб вона діяла проти угруповання. Найбільш конкретними заходами, вжитими владою Гонконгу проти цього руху, було внесення до чорного списку близько 100 міжнародних практикуючих, яким було заборонено в'їзд до Гонконгу на знак протесту під час візиту президента Китаю.

З метою запобігання і боротьби з подібними культами в майбутньому Постійний комітет Всекитайських зборів народних представників 30 жовтня 1999 року прийняв законодавчу резолюцію про заборону еретичних культів. Того ж дня Верховний народний суд і Верховна народна прокуратура також видали судові роз'яснення щодо законів про злочини, пов'язані з культом. Посольство КНР надало зміст вищезазначених документів та іншу відповідну інформацію для кращого розуміння справжньої природи культу Фалуньгун та зусиль китайського уряду, спрямованих на підтримку соціальної стабільності та захист добробуту народу [2, с. 97]: 1. Для підтримки соціальної стабільності, захисту інтересів народу, забезпечення реформ і відкритості та будівництва сучасної соціалістичної країни необхідно заборонити еретичні культові організації, а також запобігати і карати за культову діяльність. 2. На основі Конституції та інших відповідних законів приймається наступне рішення: а) Єретичні культові організації повинні бути рішуче заборонені відповідно до закону, а вся їхня злочинна діяльність підлягає суворому покаранню; б) Єретичні культи, що діють під виглядом релігії або інших незаконних форм, які порушують суспільний порядок і ставлять під загрозу життя і майно людей, повинні бути заборонені відповідно до закону і рішуче покарані; в) Народні суди, народні прокуратури, органи громадської безпеки, національної безпеки та судово-адміністративні органи повинні виконувати свої обов'язки у виконанні цих завдань; г) Суворому покаранню за законом підлягають ті, хто маніпулює членами культових організацій з метою порушення державних законів і адміністративних правил, організовує масові збори для порушення громадського порядку, а також обманює інших, спричиняє смерть, гвалтує жінок, виманює у людей гроші та майно або вчиняє інші злочини з використанням марновірства і ересі; е)

Слід дотримуватися принципу поєднання виховання з покаранням, щоб об'єднати і наставити більшість обманутого населення і суворо покарати злочинців; ф) Під час правового регулювання діяльності культових груп слід відрізняти людей, які вступили до культової організації, але не знали про брехню, яку поширювала група, від кримінальних елементів, які організовують і використовують культові групи для протиправної діяльності та/або для навмисного руйнування соціальної стабільності; г) Більшість ошуканих членів не підлягають кримінальному переслідуванню, в той час як ті організатори, керівники та основні члени, які вчинили злочини, повинні бути притягнуті до кримінальної відповідальності; ті, хто здаються владі або сприяють розслідуванню, отримують більш м'яке покарання відповідно до закону або звільняються від покарання; h) Довготривале, всебічне навчання всіх громадян Конституції та законам, популяризація науково-технічних знань та підвищення рівня грамотності населення. Заборона культових організацій і покарання за культову діяльність відповідно до закону йде пліч-о-пліч із захистом нормальної релігійної діяльності та свободи віросповідання людей; i) Громадськість повинна бути поінформована про антигуманну та антисоціальну природу еретичних культів, щоб вона могла свідомо протистояти впливам культових організацій, підвищувати свою обізнаність у законодавстві та дотримуватися його; j) Необхідно мобілізувати всі верстви суспільства на запобігання та боротьбу з культовою діяльністю, а також створити комплексну систему управління нею. Народні уряди та судові органи на всіх рівнях повинні нести відповідальність за запобігання створенню та поширенню культових організацій та боротьбу з культовою діяльністю. Це важливе, довгострокове завдання, яке забезпечить соціальну стабільність.

Згідно з роз'ясненнями, виданими спільно двома відомствами, під «культовими групами» у статті 300 Кримінального кодексу маються на увазі ті незаконні групи, які використовують релігію, цигун або інші речі як «маскування», обожнюють своїх лідерів, вербують і контролюють своїх членів, обманюють людей, формуючи і поширюючи забобонні ідеї, і створюють загрозу для суспільства [1, с. 53].

Частина 1 статті 300 Кримінального кодексу передбачає, що «особи, які організовують забобонні секти і таємні товариства або використовують забобони для порушення законів або адміністративних правил», караються позбавленням

волі на строк від трьох до семи років, а ті, чий справи є особливо тяжкими, – на строк від семи років і більше».

Згідно з частинами 2 і 3 цієї статті, особи, які створюють або використовують забобонні секти і таємні товариства або забобони для обману людей і заподіяння смерті іншим особам, підлягають покаранню, зазначеному в попередній частині.

Згідно з цими двома розділами, особи, які організують і використовують забобонні секти, таємні товариства або забобони для сексуальної експлуатації жінок або шахрайства з грошима чи майном, повинні бути покарані згідно зі статтями про зґвалтування і шахрайство в Кримінальному кодексі [3, с. 48].

Згідно з роз'ясненнями, особи, які організують і використовують секти та вчиняють одну з наступних дій, повинні бути покарані відповідно до ч. 1 ст. 300 Кримінального кодексу:

1) збирання людей для облоги і нападу на державні органи, підприємства чи установи, дезорганізації їхньої роботи, виробництва, навчальної та науково-дослідної діяльності;

2) проведення незаконних зборів, мітингів, демонстрацій з метою підбурювання або обману, або організації їх учасників чи інших осіб для облоги, нападу, захоплення, порушення громадського порядку або порядку проведення релігійних обрядів, або порушення громадського порядку;

3) протидія відповідним відомствам у забороні їхніх груп, або відновлення діяльності заборонених груп, або створення інших сект, або продовження їхньої діяльності;

4) підбурювання, обман або організація своїх членів або інших осіб до відмови від виконання своїх законних обов'язків;

5) видання, друк, тиражування або розповсюдження публікацій, що поширюють ідеологію культу, а також друк символіки своїх сект;

6) інша діяльність, що порушує державне законодавство.

Згідно з роз'ясненнями, злочин вважається «тяжким», якщо при здійсненні діяльності, передбаченої попередньою статтею, вчиняється будь-яка з наступних дій:

1) створення організацій або вербування членів у провінціях, автономних районах і муніципалітетах, які перебувають під безпосереднім управлінням центрального уряду

2) співпраця з іноземними групами, організаціями та окремими особами для здійснення діяльності, пов'язаної з сектантством;

3) видання, друк, тиражування та розповсюдження великої за обсягом або вартістю продажу кількості публікацій, що поширюють хибні ідеї та друкованої символіки сект; а також підбурювання, обман або організація своїх членів чи інших осіб до порушення державних законів, адміністративних правил, що призвело до тяжких наслідків.

Згідно з роз'ясненнями, під створенням або використанням марновірних сект, таємних товариств або забобонів з метою обману людей і заподіяння смерті іншим особам у частинах 2 і 3 статті 300 маються на увазі випадки створення або використання сект з метою формування, поширення забобонів або помилок, обману своїх членів або інших осіб для дотримання посту, нанесення собі поранень або перешкоджання нормальному медичному лікуванню, що призвело до смерті хворих.

У поясненнях йдеться, що це буде «тяжким злочином», якщо станеться наступне:

1) спричинення трьох смертей і більше;

2) спричинення менше трьох смертей, але серйозних травм для багатьох людей;

Згідно з роз'ясненнями, ті, хто засновує або використовує секти для формування, поширення забобонів і помилок, підбурює і примушує своїх членів або інших до самогубства або нанесення собі ран, повинні бути покарані відповідно до законів про навмисне вбивство або навмисне заподіяння шкоди злочинам, передбаченим кримінальним законодавством; ті, хто організує і використовує забобонні секти і сексуально експлуатує жінок або молодих жінок шляхом спокушання, примусу, обману або іншими способами, повинні бути покарані відповідно до статей про зґвалтування або зґвалтування неповнолітніх відповідно до кримінального законодавства; ті, хто обманом забирає гроші або майно, засновуючи або використовуючи секти або інші засоби, повинні бути покарані відповідно до статей про шахрайські злочини в кримінальному законодавстві; злочини, пов'язані зі створенням або використанням сект для організації, планування, здійснення та підбурювання до діяльності щодо розколу Китаю, що загрожують воз'єднанню Китаю або підриву соціалістичної системи країни, повинні розглядатися відповідно до відповідних законів про злочини, що загрожують державній безпеці, як це передбачено кримінальним законодавством; всі гроші і майно, зібрані сектами або злочинцями, які використовують секти для порушення законів, а також інструменти і рекламні матеріали,

що використовуються для злочинної діяльності, повинні бути конфісковані відповідно до закону; ті, хто організовує, замишляє або використовує секти для злочинної діяльності, а також ті, які не відмовляються від своїх планів, незважаючи на неодноразові застереження, повинні бути притягнуті до відповідальності за кримінальне правопорушення відповідно до кримінального законодавства. Але ті, хто здається в полон правоохоронним органам, або хто виконує гідні послуги, повинні бути м'яко покарані або звільнені від покарання відповідно до закону. Ті, хто був обманутий або примушений до вступу в секту і вже вийшов з секти, не будуть вважатися правопорушниками [5, с. 50].

Висновки. Китайське кримінальне законодавство щодо боротьби з культами демонструє жорсткий і всеосяжний підхід до стримування і викорінення культової діяльності, яка загрожує соціальному порядку і стабільності держави. Прийняті закони спрямовані на виявлення та покарання як лідерів культових організацій, так і тих, хто активно сприяє їх діяльності. Водночас, законодавство передбачає пом'якшення

або звільнення від покарання для тих, хто був обманутий або примушений до участі в таких організаціях і добровільно від них відійшов. Цей підхід підкреслює важливість відокремлення основних організаторів культів від звичайних послідовників, які могли бути введені в оману. Жорстка політика покарання спрямована на стримування злочинних елементів, тоді як освітні заходи та просвітництво громадян слугують інструментом для запобігання виникненню нових культових рухів [8, с. 206].

Прийняття антикультового законодавства в Китаї показує, як держави можуть використовувати правові інструменти для захисту суспільства від загроз, що виходять від культових груп. Водночас, важливо зазначити, що втілення цих законів має відповідати міжнародним стандартам захисту прав людини, особливо у випадках, коли мова йде про свободу віросповідання та свободу вираження думки. Оскільки боротьба з культами залишається актуальною проблемою в багатьох країнах, китайський досвід може слугувати важливим прикладом для аналізу та порівняння з іншими юрисдикціями.

Список літератури:

1. Dai Feiyang. Cult Crime and Its Features. *Science and Atheism*, 2014, № 03, pp. 53–56.
2. Dunn, E. C. "Cult," Church, and the CCP: Introducing Eastern Lightning. *Modern China*, 2009, № 35(1), pp. 96–119.
3. Li Tianming. Analysis on the Cult Crimes and Strategies of Prevention. *Journal of Guangxi Police Academy*, 2016, № 4, pp. 47–51.
4. Wright, S. A. Exploring factors that shape the radicalisation of political and religious cults. *Terrorism and Political Violence*, 1991, № 3 (1), pp. 1–16.
5. Yang Yujuan. The Features and Investigation of Cult Crimes, *Jingyue Journal*, 2005 № 01, pp. 49–53.
6. Куп'янський М. Г. Розслідування серійних сексуально-садистських убивств (організаційно-тактичні засади) : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / М. Г. Куп'янський ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Х., 2016. 224 с.
7. Палій М.В. Злочинність у сфері віросповідання та боротьба з нею: Автореф. дис. ... канд. юр. наук. 12.00.08. Київ. 2002. 17 с.
8. Тимченко О.В., Шапар В.Б. Полоненики релігійного екстазу: Психологія релігійних сект. Харків : Прапор, 1998. 477 с.

Kulykovych A.Yu. ANTI-CULT CRIMINAL LAW IN CHINA

The article examines the criminal legislation of the People's Republic of China, aimed at combating religious activities that pose a threat to public order and state stability. The historical context of the emergence of this legislation, the main normative acts, as well as the practice of their application in modern China are analyzed. Particular attention is paid to provisions providing for severe penalties for cult leaders and active participants, as well as mechanisms for mitigating or exempting from liability persons who voluntarily refuse to participate in such organizations. The article also analyzes the structure and content of major regulations, such as the National Security Law, the Criminal Code of the People's Republic of China, as well as numerous by-laws regulating the fight against religious cults. The practice of enforcing these norms is studied, including well-known court cases and investigative methods used to stop the activities of cults. In addition, the author focuses on the socio-legal consequences of the implementation of anti-cult legislation, in particular on the issues of human rights in the fight against religious extremism. The article discusses the possible risks of abuse of criminal law in the context of political repression and restriction of freedom of religion, as well as analyzes

the role of the international community in monitoring the observance of human rights in the PRC. The author highlights the effectiveness of these legal measures in the fight against religious cults, their role in maintaining social harmony, as well as the risks associated with possible violations of human rights, especially in the context of freedom of religion. It is concluded that the Chinese approach to combating cults demonstrates the rigidity and comprehensiveness of the state policy, but requires compliance with international standards for the protection of the rights and freedoms of citizens.

Key words: *religious cults, criminal offenses, criminal law, implementation of laws, Criminal Code, occult crimes.*